

## SAMLINGSRÖRELSER I SVENSK POLITIK

Av sekreterare ALLAN ERIKSSON



*Samlingsrörelserna på den borgerliga kanten har inte lyckats med sin primära målsättning, en omstrukturering av de borgerliga partierna. Mittpartiet är efter 1966 års val mera avlägset än någonsin, trots vissa extrema mittenideologers önsketänkande. Överhuvudtaget är det svårt att förändra partiväsendet i ett proportionellt valsysteem, och partistödet gör det inte lättare. Samlingsrörelserna på den socialistiska vänsterkanten kommer att få göra samma erfarenheter som de borgerliga hittills. Detta är några av de slutsatser som dras av fil. kand. Allan Eriksson, tidigare förbundssekreterare i HUF, numera sekreterare inom högerpartiet.*

Valet 1966 blev en vändpunkt i svensk politik. Bland mycket annat klargjordes att socialdemokratin inte är oövervinnelig. En växling vid makten visade sig ligga inom räckhåll. Upptäckten, som chockerade en något misstrogen socialdemokrati möttes med entusiasm och förnyad framtidstro på den borgerliga kanten. Att detta skulle innebära ett helt nytt politiskt klimat är helt naturligt — likaså att det medförde radikalt ändrade förutsättningar för diskussionen kring oppositionens samarbete. Men att det skulle bli så tyst kring den borgerliga oppositionens ditintills främsta kännetecken — den ständigt pågående samlingsdebatten — det hade man väl inte kunnat tro.

Diskussionen om ett vidgat samarbete mellan de borgerliga partierna har pågått i mer än trettio år. Den har avtagit och tilltagit beroende på om oppositionen för tillfället haft medgång eller motgång. Efter valet 1960, då socialdemokratin flyttade fram sina positioner ytterligare en bit tog diskussionen ny fart. Under de nedgångens år som följde växte irritationen i de djupa leden och känslan av van-

makt tilltog. Varför kunde inte de borgerliga partierna samarbeta? Insåg de inte att endast tillsammans kunde de få majoritet och endast tillsammans kunde de bilda regering. Men samverkan bedömdes också av många som en förutsättning för att oppositionen över huvud taget skulle få chansen att komma i regeringsställning.

Kring dessa samverkansdebattens elementa drevs debatten allt intensivare främst efter valet 1962 då regeringspartiet ensamt fick majoritet i valmanskåren — så hårt och så långt att den borgerliga oppositionen tidvis vare sig hann opponera eller politisera.

Så här efteråt framstår debatten och samlingssträvandena något förvirrande. Hårda hugg och mothugg växlades i en diskussion om det skulle vara en-, två- eller trepartisamling. Det verkade som om en ström av personer uppfyllda av sitt ansvar för landets framtid kände sig kallade att bilda nya partier i samlings namn. Att antalet partier därmed skulle bli större och att socialdemokratins påstående om oppositionens splittring gavs en ökad tyngd förbisåg man glatt.

Beskrivningen av situationen är lätt tillspetsad, men det fanns onekligen visst fog för uppfattningen att 1966 års valrörelse skulle komma att uppvisa en rik flora partibildningar. Så skedde emellertid inte — till lycka för oppositionens framtid.

### **Borgfreden — nytt grepp**

Att utvecklingen blev en annan — och att valet blev en samlad borgerlig framgång — berodde säkert i stor utsträckning på den borgfred som kunde etableras mellan de borgerliga partierna. Borgfreden var ett nytt grepp på samlingsproblematiken, som visade sig framgångsrik. I denna metod låg visserligen en långt mindre ambitiös målsättning än i "samlingsrörelsens" krav på en fast etablerad samverkan eller på en partisammanslagning. Men det var samtidigt en mera realistisk metod.

Den markerade de borgerliga oppositionspartiernas samhörighet och klargjorde för väljarna att här fanns en konstellation som i en framtid också står beredd att överta regeringsmakten. Samtidigt innebar den ingen förändring i partistrukturen utan lämnade utrymme för de tre partierna att inom ramen för sin egen ideologi göra sin bedömning av de politiska frågorna. Väljarna kunde stödja sitt traditionella parti och därmed också markera sin uppfattning om var tonvikten i den samlade oppositionens politik skulle ligga.

Vad som skett motiverar bedömningen att de långvariga samlingssträvandena inom borgerligheten i och med borgfredens etablerande länkats in i mera realistiska banor och fotats på en grund som bör kunna bli bestående. Inte minst mot bakgrund av det gynnsamma valresultatet och den goda psyko-

logiska effekt som uppnåtts bör det framstå som en naturlig sak för oppositionspartierna att arbeta vidare med denna samarbetsmetod framemot valet 1968.

Sedan samarbetskvationen på detta sätt hyfsats har blickarna av naturliga skäl riktats mot mittenpartierna, som tidigare gjort de mest långtgående utfästelserna om en organisatorisk förändring. Ut-talanden av både Hedlund och Ohlin med innebörden att två radikala mittenpartier skulle vara ett för mycket, att valutgången skulle få bli vägledande osv. tolkas på sina håll som ett förebådande om en partisammanslagning. Valet gick ju bra för de bägge partierna, men partisammanslagningen uteblev.

Visserligen förkunnar tidningen Expressen i en braskande ledarrubrik på Annandag Jul i en nyårsbetraktelse att "det är i mitten det skall hända". Men när det gäller att förutspå Mittenpartiets tillkomst har ju Expressen haft samma för-måga — och ungefär lika stor framgång — som de religiösa sek-ter som då och då förutsäger den yttersta dagen. Seriösa bedömare torde vara överens om att inget kommer att hända.

#### **"Mittenpartiet" avlägset**

Paradoxalt nog verkar det att vara det gynnsamma valresultatet som haft till konsekvens att Mittenpartiet numera ser mera avlägset ut än någonsin. Dagens Nyheter har sä-

kert analyserat situationen riktigt när den konstaterar:

"Närmandet mellan folkpartiet och centern har inte vuxit fram spontant, som en följd av ideologisk och politisk samhörighet, utan har i hög grad drivits fram av yttre nöd tvång. Mittsamlingen var de ledande partimännens försök att parera den växande opinionen för en sammanslagning av alla de tre oppositionspartierna, en defensiv manöver som man sökt ideologiskt förgylla i efterhand."

När det yttre politiska trycket lättar avstannar helt naturligt också integrationsprocessen, anser tidningen och tillägger att "mittideologin som sådan, eller vad man skall kalla den, har ingen stark egen appell, ingen sprängkraft!".

En bidragande orsak till den uteblivna sammanslagningen var att valet, trots framgången, för de mest extrema mittenideologerna av ungt liberalt märke blev en besvikelse. Det fanns unga liberaler som drömde om en borgerlig valseger, så fördelad att folkpartiet fick en lysande framgång, centerpartiet en framgång och högerpartiet en fortsatt tillbakagång. Därmed skulle förutsättningarna ha skapats för bildandet av ett dominerande mittenparti. Men förhoppningarna infriades inte. Högerpartiet och centern blev valets segerherrar och folkpartiet fick nöja sig med en mera blygsam vinst.

I en del kommentarer från folkpartiet har man sedan sökt för-

ringa högervinsten med att hävda att den bestod i en överströmning från folkpartiet, som i sin tur fått sin röstökning från socialdemokraterna. Om denna beskrivning ens i huvudsak är riktig kan lämnas därhän, liksom frågan om detta förhållande skulle göra högerframgången mindre värd — det intressanta är vad överströmningsteorin säger om själva mittensamverkans egen attraktionskraft. Även den mest helhjärtade mittenideologen måste ju fråga sig om det inte är något fel på samarbetsmodellen, när man inte kan behålla sina gamla väljare.

Även på annat sätt kan slutsatser dras av valet som inte stöder mittpartiteorin. Valets kanske mest framgångsrika konstellation var samling 66 i Göteborg — en etablerad trepartisamverkan som ledde till en kraftig röstökning för samtliga borgerliga partier och till en växling vid makten.

Man kan förmoda att folkpartiet ingående granskat valresultatet ur mittenpartisynpunkt och att detta inte ökat entusiasmen för en partisammanslagning.

#### **Hr Hedlund bestämmer**

Men när avgörandet skall ske spelar det kanske heller inte så stor roll vilka valanalyser folkpartiet gör och vilka slutsatser det drar. Det är ändå herr Hedlund som bestämmer. Han har aldrig haft någon större tilltro till värdet av organisatoriska förändringar inom

oppositionen och intresset har inte blivit större efter valet. Mittensamverkan har redan givit centerpartiet de fördelar som kan vinnas — den är tillfyllest som alibi och utlämnar nyckeln till stadsporten. En partisammanslagning skulle inte tillföra centerpartiet någon ytterligare vinst.

Den slutsats man kan dra av samlingsrörelsernas förekomst är således att de misslyckats med sitt *primära* syfte, nämligen en omstrukturering av de borgerliga partierna. I detta ligger ingen värdering — enbart ett konstaterande. Att i ett proportionellt valsysteem söka tvinga partier till frivilliga sammanslagningar eller att med framgång bilda nya är ingen lätt uppgift. Den kommer att bli än svårare med partistöd och ett valsysteem av den modell som den sittande grundlagsberedningen är inne på.

Det är en erfarenhet som man också kommer att få göra inom den samlingsrörelse, som ännu bara befinner sig i begynnelsen, nämligen den som vill överbrygga arbetarrörelsens splittring. Så länge som socialdemokraterna var ett massparti och kommunisterna en betydelslös sekt — en kusin som man inte vill kännas vid — kunde socialdemokratin ägna större intresse åt den borgerliga splittringen än åt sin egen. Men när partiet knakar i fogarna och kommunisterna — snart under en ny partibeteckning — går framåt, kommer också

kraven på en samverkan att växa. Strävandena kommer att intensifieras efter ett borgerligt maktövertagande.

Den debatten blir säkert intressant, men jag tror inte att dåvarande regeringsledamöter kommer att använda samma överlägsna och

hånfulla kritik gentemot den splittade oppositionen som regeringen Erlander. Den regeringen består ju av borgerliga partier, som väl känner debatten ifrån sina egna led och som också upptäckt att även en "splittrad" opposition kan samarbeta utmärkt i regeringsställning.

## *Pärmar för årgång 1966*

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel. 08 - 21 00 49, eller genom insättning av kronor 7:— på postgiro 7 27 44.

*Register och titelblad* för årgång 1966 kan rekvireras kostnadsfritt från expeditionen (tel. 08 - 21 00 49).